

A bibliográfiai információk elméleti modellje

1. rész Az IFLA könyvtári referenciamodell elemei

Némethi-Takács Margit

Az IFLA könyvtári referenciamodell (IFLA Library Reference Model, IFLA LRM) egy magas szintű, elméleti referenciamodell, amely négy éve jelent meg. Az LRM hatással volt és van a könyvtári feldolgozásra, ezt az is mutatja, hogy az új angol-amerikai katalogizálási szabványba (Resource Description and Access, RDA) az LRM beintegrálásra került és ma már ezen is alapul. Egyre több helyen jelenik meg, egyre többször említik a könyvtári referenciamodellt, ezért úgy gondolom, hogy szükséges a modellt mind elméleti mind gyakorlati oldalról megismerni. E tanulmányban arra vállalkozom, hogy bemutassam a modellt és az azt felépítő alapelemeket. A következő írásban majd egy rekordon keresztül ismertetem a modellt alkotó elemeket és a közöttük lévő kapcsolatokat.

Tárgyszavak: bibliográfia, katalogizálás, szabályzat

1. Bevezető

Az IFLA könyvtári referencia modellt először Dudás Anikó, majd Dancs Szabolcs ismertette. A Dudás Anikó által írt cikk megmutatja, hogy az új modell a korábbiakhoz képest milyen új megközelítést ad a könyvtári katalógusokban használatos adatok kezelése számára [1]. Dancs Szabolcs a kétrészes cikkének első részében röviden áttekinti az LRM koncepcióját, annak főbb pilléreit nagy hangsúlyt fektetve a használói feladatokra [2], majd a második részben vizsgálja azt, hogy milyen változásokat hozhat az LRM az új angol-amerikai katalogizálási szabályzatban [3]. Bár ezek a cikkek jól összefoglalják a könyvtári referenciamodell lényegét, mégis inkább elméleti megközelítésben maradnak. A következőkben röviden áttekintem az IFLA könyvtári referenciamodellt és annak építő elemeit, amelyek közül az entitásokat, az ismérveket és a kapcsolatokat az előzőekhez képest egy kicsit bővebben ismertettem. A második részben pedig a gyakorlatra átültetve, egy példán keresztül azonosítom a cikk első részében bemutatott entitásokat, ismérveket, és kapcsolatokat [4].

2. Hogyan jött létre az LRM?

Az IFLA könyvtári referenciamodell végleges változatát 2017 augusztusában hagyta jóvá az IFLA Szabványosítási Bizottsága. Az LRM tulajdonképpen *A bibliográfiai rekordok funkcionális követelményei* (Functional Requirements for Bibliographic Records, FRBR), *Az authority adatok funkcionális követelményei* (Functional Requirements for Authority Data, FRAD) és *A tárgyi authority adatok funkcionális követelményei* (Functional Requirements for Subject Authority Data, FRSD) c. modellek egybeszerkesztése révén jött létre. A három modellt különböző, egymástól független munkacsoportok dolgozták ki, ennek megfelelően az egyes FR-dokumentumok eltérő szempontból megközelítve foglalkoznak össze elemzéseik eredményeivel. Mind a három dokumentum az entitás-kapcsolati modellezésen alapul, viszont különböző megoldásokat kínálnak egyazon kérdésekben. Ez azt jelenti, hogy egy teljes bibliográfiai rendszerben a három modell együttes alkalmazásához komplex, alkalmi jellegű problémamegoldásokra van szükség, amelyekhez kevés útmutatás áll rendelkezésre. Ezért nyilvánvalóvá vált, hogy a funkcionális követelmények családját össze

kell vonni és egyetlen összefüggő modellt kell belőlük létrehozni. Az egyesített modell létrehozásán 2010-ben kezdett el dolgozni az FRBR Felülvizsgálati Munkacsoport. Több megbeszélés és egyeztetés után 2016-ban véleményezésre elérhetővé tették az új modellt és a következő évben jóváhagyták azt.

3. A modell

Az IFLA könyvtári referenciamodell egy magas szintű, elméleti modell, amely az entitás-kapcsolat modellezésen alapul. A modell alkalmazási területéhez tartoznak azok az adatok, amelyek a bibliográfiai információ fogalma alá esnek, legyen az bibliográfiai vagy állomány-rekordokban szereplő adat, esetleg név vagy tárgyi authority rekordban tárolt adat. Viszont a könyvtárak és bibliográfiai központok által használt adminisztratív, csak belső működést szolgáló metaadatok a modell alkalmazási területén kívül esnek. Ennek oka, hogy az LRM alkalmazási területét a felhasználói feladatok határozzák meg a végfelhasználó szempontjai és a végfelhasználó szükségletei szerint.

A modell a katalogizálási szabályokban megadott döntések széles skáláját képes befogadni. Például a modell nem definiálja azokat a pontos kritériumokat, amelyek a mű entitás előfordulásait meghatározzák. Ennél fogva nem írja elő az alkalmazás megkívánt szintjét ahhoz, hogy egy adott kifejezési forma, amely egy létező kifejezési formán alapul, ugyanazon műhöz tartozó további kifejezési forma legyen, vagy inkább egy önálló műhöz tartozó kifejezési forma [5].

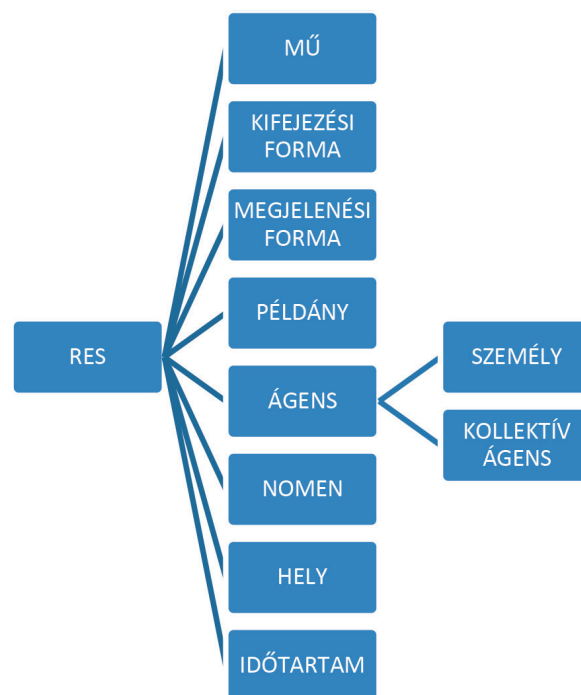
A könyvtári referenciamodell négy elemből épül fel: entításokból, ismérvekből, kapcsolatokból és felhasználói feladatokból. „Az entitás-kapcsolati modellekben az entítások határozzák meg a modell keretét és csomópontokként működnek, míg a kapcsolatok egymáshoz kötik az entításokat. Az ismérvek az entításoktól függenek, és információt nyújtanak az entításokról” [6]. A használói feladatok alkotják a modell hatókörének kinyilatkoztatását, és megerősítik kifelé, a végfelhasználói igények felé forduló irányultságukat [7].

3.1 Entítások

A modell azokat az entításokat határozza meg, amelyek kulcsfontosságú szerepet töltenek be a könyvtári információs rendszerek használóinak

szempontjából. Minden entitás a fogalmi objektumok egy elvont osztályának felel meg. Az egyes entításoknak sok előfordulása van, ezeket a bibliográfiai, állomány- vagy authority adatok írják le. A modell összesen 11 entitást határoz meg, amelyeket LRM-E1-től LRM-E11-ig (E = entity [entitás]) sorszámoztak (1. ábra):

1. RES (LRM-E1): A tárgyalási univerzum bármely entitása.
2. MŰ (LRM-E2): Egy önálló alkotás szellemi vagy művészi tartalma.
3. KIFEJEZÉSI FORMA (LRM-E3): A szellemi vagy művészi tartalmat hordozó jelek sajátos kombinációja.
4. MEGJELENÉSI FORMA (LRM-E4): Minden olyan hordozó halmaza, amely azonos jellemzőket mutat szellemi vagy művészi tartalma tekintetében. A halmazt a teljes tartalom és az annak hordozójára vagy hordozóira vonatkozó előállítási terv határozza meg.
5. PÉLDÁNY (LRM-E5): Tárgy vagy tárgyak, amelyek magukon hordozzák a szellemi vagy művészi tartalom átadásának szándékát mutató jeleket.
6. ÁGENS (LRM-E6): Szándékos tevékenységre képes entitás, felruházott jogokkal, aki felelősséggel tartozik a cselekedeteiért.
7. SZEMÉLY (LRM-E7): Egyedi emberi lény.

1. ábra Entítások hierarchiája

8. KOLLEKTÍV ÁGENS (LRM-E8): Személyek csoportosulása vagy szervezete, amely saját névvel rendelkezik és egy egységként képes cselekedni.
9. NOMEN (LRM-E9): Képzettársítás egy entitás és egy rávonatkozó elnevezés között.
10. HELY (LRM-E10): A tér adott kiterjedése.
11. IDŐTARTAM (LRM-E11): Időbeli kiterjedés, aminek van kezdete, vége és hossza.

Az entitások között főosztály és alosztály kapcsolatok vannak. Ez azt jelenti, hogy egy entitást kinevezhetünk más entitások feletti főosztálynak, így az entitások alosztályként kapcsolódnak a főosztályhoz. Egy alosztály entitásának bármely előfordulása egyben a főosztály előfordulása is [8].

Az entitások közötti főosztály és alosztály kapcsolatokat mutatja be az 1. ábra. A modell egyetlen felső szintű entitást tartalmaz, ez a RES, minden más entitás közvetlenül vagy közvetve a RES entitás alosztálya. A RES entitáshoz közvetlenül kapcsolódó nyolc entitás a következő: MŰ, KIFEJEZÉSI FORMA, MEGJELENÉSI FORMA, PÉLDÁNY, ÁGENS, NOMEN, HELY, IDŐTARTAM. Az ÁGENS entitás alosztályai pedig a SZEMÉLY és a KOLLEKTÍV ÁGENS.

3.2 Ismérvek

Az ismérvek tulajdonságokkal ruházzák fel egy entitás előfordulásait. A modellben meghatározott ismérvek használata nem kötelező, de ha rendelkezésre állnak és az adatok az alkalmazás céljára lényegesek, akkor leírhatók. Az elméleti modell az ismerv tartalmát határozza meg és írja le, de minden alkalmazásnak részleteznie kell az adatok leírásának módszerét. Egy ismervhez tartozó adat leírható ellenőrzött jegyzék vagy szótár használatával, vagy természetes nyelvi készlettel azon a nyelven és írásrendszerben, amelyet az adatot rögzítő ügynökség előnyben részesít. Az entitások adott előfordulásaihoz több érték is tartozhat egy bizonyos ismerv vonatkozásában, akár egy időben, akár az idő múlásával. Ezek a többértékű ismérvek [9]. A modell nem határozza meg konkrétan, hogy melyik ismerv vehet fel több értéket és melyik nem, ennek ellenére a legtöbb ismerv többértékű. Például több önálló hordozókatégorizálási séma alkalmazható a megjelenési forma vonatkozásában; de ha a hordozó általános típusa szerint állapítunk meg kategóriákat, akkor a vonatkozó meghatároz-

ásokból következik, hogy egy megjelenési forma egyszerre nem lehet hangkazetta és ugyanakkor írásvetítő fólia is.

Az LRM-ben „az egyes entitások alatt bemutatott ismérvek szemléltető jellegűek, és semmiképpen sem tekintendők az egy adott alkalmazás számára hasznos ismérvek teljes jegyzékének” [10]. Az egyes entitások ismérvei is sorszámozottak LRM-E1-A1-től LRM-E11-A2-ig (E = entity [entitás]; A = attribute [ismerv]):

- RES: Kategória (LRM-E1-A1), Megjegyzés (LRM-E1-A2)
- MŰ: Kategória (LRM-E2-A1), Reprezentatív kifejezési forma (LRM-E2-A2)
- KIFEJEZÉSI FORMA: Kategória (LRM-E3-A1), Terjedelem (LRM-E3-A2), Célközönség (LRM-E3-A3), Használati jogok (LRM-E3-A4), Térképészeti méretarány (LRM-E3-A5), Nyelv (LRM-E3-A6), Hangnem (LRM-E3-A7), Előadás közvetítő eszköze (LRM-E3-A8)
- MEGJELENÉSI FORMA: Hordozókatégória (LRM-E4-A1), Terjedelem (LRM-E4-A2), Célközönség (LRM-E4-A3), Megjelenési forma közlés (LRM-E4-A4), Hozzáférési feltételek (LRM-E4-A5), Felhasználási jogok (LRM-E4-A6)
- PÉLDÁNY: Helymeghatározás (LRM-E5-A1), Felhasználási jogok (LRM-E5-A2)
- ÁGENS: Kapcsolati információ (LRM-E6-A1), Tevékenységi terület (LRM-E6-A2), Nyelv (LRM-E6-A3)
- SZEMÉLY: Szakma/foglalkozás (LRM-E7-A1)
- NOMEN: Kategória (LRM-E9-A1), Nomen karakterlánc (LRM-E9-A2), Séma (LRM-E9-A3), Célközönség (LRM-E9-A4), Használati környezet (LRM-E9-A5), Hivatkozási forrás (LRM-E9-A6), Nyelv (LRM-E9-A7), Írásrendszer (LRM-E9-A8), Átírás (LRM-E9-A9)
- HELY: Kategória (LRM-E10-A1), Helymeghatározás (LRM-E10-A2)
- IDŐTARTAM: Kezdet (LRM-E11-A1), Befejezés (LRM-E11-A2)

A mű entitás esetén meghatározásra került a reprezentatív kifejezési forma ismerv. Erre azért volt szükség, mert a végfelhasználók bizonyos jellemzőket úgy fognak fel, mint amelyek magához a műhöz tartoznak, vagy annak velejárói, ezek a jellemzők a mű leírásának és azonosításának hasznos eszkö-

zei. Ezeknek a kifejezési forma ismérveknek az értékei elméletben 'átruházhatók' a műre, és a mű azonosítására alkalmazhatók, bár szigorúan véve ezek az ismérvek a kifejezési formát jellemzik, és nem a művet. Az alkalmazásoknak meg kell határozniuk azokat az ismérveket, amelyeket jelentősnek tartanak a mű azonosítása szempontjából, és megfelelő altípusokkal kell ellátniuk a reprezentatív kifejezési forma ismérvet. A műhöz tartozó kategóriaismérv értékétől függően az altípusok meghatározása eltérhet egymástól. Például: az elsődlegesen szöveges művek esetében a kifejezési forma ismérveként választható a nyelv. A kartográfiai művek vonatkozásában a kifejezési forma ismérveként a térképészeti méretarány lehet lényeges, és nem a nyelv. Számos kifejezési forma-ismérvben megvan a lehetőség, hogy reprezentatív kifejezési forma ismérvként alkalmazzák a mű egyes kategóriái tekintetében. Elfogadható például a célközönség, a térképészeti méretarány, a nyelv, a hangnem, az előadás közvetítő eszköze ismérvek használata a modell meghatározásának megfelelően [11].

Az entitásokhoz hasonlóan az ismérvek szintén megjeleníthetők hierarchikus rendben (2. ábra). Az ismérvek esetében csak a res entitás kategória ismérve bomlik altípusokra, az össze többi ismérv nem rendelkezik altípusokkal. Tehát alsó szintű ismérvek a RES entitás kategória ismérveinek altípusai (LRM-E2-A1, LRM-E3-A1, LRM-E4-A1, LRM-E9-A1, LRM-E10-A1), az összes többi ismérve felső szintű ismérv.

3.3 Kapcsolatok

Egy bibliográfiai rendszerben a kapcsolatok fontos szerepet játszanak: összekötik az entitások előfordulásait és összefüggésbe helyezik őket. Az IFLA könyvtári referenciamodellben a kapcsolatok meghatározása is az általánosítás szintjén, elvonatkoztatva történik, ezzel teszik lehetővé, hogy az alkalmazók számukra szükséges finomításokat vezessenek

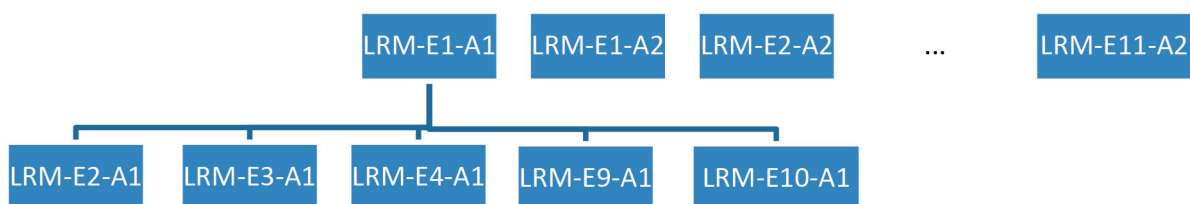
nek be vagy további részletekkel egészíthessék ki.

A legfelső szintű általános kapcsolat az első kapcsolat: RES kapcsolatban áll ezzel: RES (LRM-R1). Az LRM-ben ismertetett összes többi kapcsolat ennek a kapcsolatnak a közelebről meghatározott pontosítása. A kapcsolatok az entitások szintjén lettek meghatározva, azaz az entitások közötti kapcsolatokat írják le, ennek ellenére a valóságban ezek a kapcsolatok az entitások előfordulásai között létesülnek és léteznek.

Minden kapcsolat rendelkezik érvényességi körrel és értéktartománnyal, valamint számossággal. Az érvényességi kör és az értéktartomány azokat az entitásokat határozzák meg, amelyek között a kapcsolat létrejön. A számosság pedig az érvényességi körhöz és az értéktartományhoz tartozó entitások előfordulásainak számát adja meg, amiket az adott kapcsolattal össze lehet kötni. A modellben háromféle számosság fordul elő:

1. T-T (T=több): Ez a számosság például a KIFEJEZÉSI FORMA 'testet ölt ebben' MEGJELENÉSI FORMA kapcsolat (LRM-R3) esetében azt jelenti, hogy bármely megjelenési forma megtestesíthet több kifejezési formát, és egy kifejezési forma több megjelenési formában is testet ölthet.
2. T-1: A T-1 számosság a KIFEJEZÉSI FORMA ebből származik: KIFEJEZÉSI FORMA kapcsolat (LRM-R24) vonatkozásában például azt fejezi ki, hogy egy vagy több kifejezési forma egyetlen kifejezési formából származik és egyetlen kifejezési formának egy vagy több kifejezési forma lehet a származéka.
3. 1-T: Az 1-T számosságra példa lehet a következő: „Minden példány egyetlen megjelenési forma példája, ugyanakkor minden megjelenési formához egy vagy több példány tartozik” [12].

Egy kapcsolatnak létezhet inverze, ami nem más, mint az ellenkező irányú kapcsolat. Egy inverz kapcsolat érvényességi köre az eredeti kapcsola-

2. ábra Ismérvek hierarchiája

lat értéktartománya lesz és az értéktartománya az eredeti kapcsolat érvényességi köre. Például:

LRM-R2: MŰ megvalósul ezen keresztül: KIFEJEZÉSI FORMA

LRM-R2i: KIFEJEZÉSI FORMA megvalósítja ezt: MŰ

A modell megkülönbözteti a rekurzív és a szimmetrikus kapcsolatokat. Egy kapcsolat rekurzív, ha ugyanaz az entitás van megadva érvényességi körként és értéktartományként is, és szimmetrikus, ha a kapcsolat és az inverz kapcsolat elnevezése megegyezik.

Az IFLA könyvtári referenciamodell 36 kapcsolatot definiál, melyek LRM-R1-től LRM-R36-ig (R=Relation [kapcsolat]) sorszámozottak. Az inverz kapcsolatra való hivatkozáskor a kapcsolat számához "i" utótagot illesztettek. Az LRM-ben meghatározott kapcsolatokat a következő táblázat (1. táblázat) tartalmazza.

A kapcsolatoknál – az előző két elemhez (entitások, ismérvek) hasonlóan – hierarchiát lehet felállítani. A legfelső szintű kapcsolat az LRM-R1 kapcsolat, az összes többi kapcsolat ennek az alárendeltje,

1. táblázat Kapcsolatok hierarchiája és a kapcsolatok inverze

Legfelső szint	Második szint	Inverze
LRM-R1: RES kapcsolatban áll ezzel: RES		
	LRM-R2: MŰ megvalósul ezen keresztül: KIFEJEZÉSI FORMA	LRM-R2i: KIFEJEZÉSI FORMA megvalósítja ezt: MŰ
	LRM-R3: KIFEJEZÉSI FORMA testet öltött ebben: MEGJELENÉSI FORMA	LRM-R3i: MEGJELENÉSI FORMA megtestesíti ezt: KIFEJEZÉSI FORMA
	LRM-R4: MEGJELENÉSI FORMA példája a PÉLDÁNY	LRM-R4i: PÉLDÁNY szemlélteti ezt: MEGJELENÉSI FORMA
	LRM-R5: MŰ létrehozója ÁGENS	LRM-R5i: ÁGENS létrehozta ezt: MŰ
	LRM-R6: KIFEJEZÉSI FORMA létrehozója ÁGENS	LRM-R6i: ÁGENS létrehozta ezt: KIFEJEZÉSI FORMA
	LRM-R7: MEGJELENÉSI FORMA létrehozója ÁGENS	LRM-R7i: ÁGENS létrehozta ezt: MEGJELENÉSI FORMA
	LRM-R8: MEGJELENÉSI FORMA gyártója ÁGENS	LRM-R8i: ÁGENS gyártotta ezt: MEGJELENÉSI FORMA
	LRM-R9: MEGJELENÉSI FORMA terjesztője ÁGENS	LRM-R9i: ÁGENS terjeszti ezt: MEGJELENÉSI FORMA
	LRM-R10: PÉLDÁNY tulajdonosa ÁGENS	LRM-R10i: ÁGENS tulajdona PÉLDÁNY
	LRM-R11: PÉLDÁNY módosult általa: ÁGENS	LRM-R11i: ÁGENS módosította ezt: PÉLDÁNY
	LRM-R12: MŰ tárgya RES	LRM-R12i: RES tárgya ennek: MŰ
	LRM-R13: RES megnevezése NOMEN	LRM-R13i: NOMEN megnevezi ezt: RES
	LRM-R14: ÁGENS kiutalta ezt: NOMEN	LRM-R14i: NOMEN kiutalásra került általa: ÁGENS
	LRM-R15: NOMEN megfelelője NOMEN	
	LRM-R16: NOMEN része NOMEN	LRM-R16i: NOMEN része ennek: NOMEN
	LRM-R17: NOMEN ebből származik: NOMEN	LRM-R17i: NOMEN származéka NOMEN
	LRM-R18: MŰ része MŰ	LRM-R18i: MŰ része ennek: MŰ
	LRM-R19: MŰ előzménye ennek: MŰ	LRM-R19i: MŰ folytatása ennek: MŰ
	LRM-R20: MŰ kíséri / kiegészíti ezt: MŰ	LRM-R20i: MŰ kísérője / kiegészítője ennek: MŰ
	LRM-R21: MŰ ihletője MŰ	LRM-R21i: MŰ ihletője ez: MŰ
	LRM-R22: MŰ átalakítás ebből: MŰ	LRM-R22i: MŰ átalakult ezzé: MŰ

1. táblázat folytatása

Legfelső szint	Második szint	Inverze
LRM-R1: RES kapcsolatban áll ezzel: RES		
	LRM-R24: KIFEJEZÉSI FORMA ebből származik: KIFEJEZÉSI FORMA	LRM-R24i: KIFEJEZÉSI FORMA származéka KIFEJEZÉSI FORMA
	LRM-R25: KIFEJEZÉSI FORMA a következő által aggregált: KIFEJEZÉSI FORMA	LRM-R25i: KIFEJEZÉSI FORMA aggregálta ezt: KIFEJEZÉSI FORMA
	LRM-R26: MEGJELENÉSI FORMA része MEGJELENÉSI FORMA	LRM-R26i: MEGJELENÉSI FORMA része ennek: MEGJELENÉSI FORMA
	LRM-R27: MEGJELENÉSI FORMA másolata MEGJELENÉSI FORMA	LRM-R27i: MEGJELENÉSI FORMA másolata ennek: MEGJELENÉSI FORMA
	LRM-R28: PÉLDÁNY másolata MEGJELENÉSI FORMA	LRM-R28i: MEGJELENÉSI FORMA másolata ennek: PÉLDÁNY
	LRM-R29: MEGJELENÉSI FORMA változata MEGJELENÉSI FORMA	
	LRM-R30: ÁGENS tagja ennek: KOLLEKTÍV ÁGENS	LRM-R30i: KOLLEKTÍV ÁGENS tagja: ÁGENS
	LRM-R31: KOLLEKTÍV ÁGENS része ez: KOLLEKTÍV ÁGENS	LRM-R31i: KOLLEKTÍV ÁGENS része ennek KOLLEKTÍV ÁGENS
	LRM-R32: KOLLEKTÍV ÁGENS előde ennek: KOLLEKTÍV ÁGENS	LRM-R32i: KOLLEKTÍV ÁGENS utóda ennek KOLLEKTÍV ÁGENS
	LRM-R33: RES kapcsolódik ehhez: HELY	LRM-R33i: HELY kapcsolatban áll ezzel/vele: RES
	LRM-R34: HELY része HELY	LRM-R34i: HELY része ennek: HELY
	LRM-R35: RES kapcsolódik ehhez: IDÓTARTAM	LRM-R35i: IDÓTARTAM kapcsolatban áll ezzel: RES
	LRM-R36: IDÓTARTAM része IDÓTARTAM	LRM-R36i: IDÓTARTAM része ennek: IDÓTARTAM

és ezek azonos szintű kapcsolatok. Az alkalmazóknak lehetőségük van további kapcsolatok bevezetésére. Az így megállapított kapcsolatok a hierarchia egy következő vagy még alacsonyabb szintjén lévő kapcsolatok lesznek.

Az entitásoknak létezik egy másik fajta kapcsolata is, ami a hierarchikus kapcsolatot fejezi ki. Ez nem más, mint „az egy” (IsA) kapcsolat, ami azt fejezi ki, hogy egy entitás alosztálya egy másik entitásnak. Például a személy entitás az ágens entitás alosztálya, amelynek kifejezése: SZEMÉLY IsA ÁGENS. Azaz minden személyre érvényes, hogy „az egy” ágens, ennek értelmében az ágens entitásnál ismertetett kapcsolatok vagy ismérvek a személy entításra is érvényesek lesznek anélkül, hogy ezt a személy entitás vonatkozásában is kijelentették volna. Fordítva viszont ez nem állja meg a helyét; az alosztályok entításai számára meghatározott kapcsolatok vagy ismérvek a főosztály egészére nem vonatkoznak. Így például a személy és

a hely entítások között meglévő „születési helye” kapcsolat esetében a kapcsolat nem érvényes az ágens azon csoportjára, amelyek egy közösséget írnak le. Az entítások közötti hierarchikus kapcsolatot mutatja be az 1. ábra.

3.4 Használói feladatok

A modell létrehozásakor elsőként a felhasználói feladatokat vizsgálták, ugyanis ez alapján születtek meg a további modellezési döntések. Az IFLA könyvtári referenciamodellben öt általános felhasználói feladatot definiáltak, amelyek az információkeresési folyamat alapvető szempontjait emelik ki. Az LRM nem határozza meg, hogy ezeket a feladatokat milyen sorrendben kell végrehajtani, sőt nem is teszi kötelező lépéssé mindet egy ideális információkereső folyamatban. Tulajdonképpen a különböző használói feladatok egyidejűleg mehetnek végbe a használó fejében is (például azonosítás és kiválasztás). Leginkább a felderítés

mint használói feladat különül el a többi feladattól: lehet további információkeresési folyamat kiindulópontja, de lehet minden információ cél nélküli böngészés is. A használói feladatok a következők:

- **Megtalálás:** Információ összegyűjtése egy vagy több, a használót érdeklő forrásról bármely releváns jellemző szerinti kereséssel.
- **Azonosítás:** A talált források természetének világos megértése, és a hasonló források közötti különbségtétel.
- **Kiválasztás:** A talált források megfelelőségének meghatározása, az egyes források elfogadásának vagy visszautasításának lehetővé tétele.
- **Elérés:** Hozzáférés a forrás tartalmához.
- **Felderítés:** A források felfedezése a köztük lévő kapcsolatok használatával, ezáltal a források összefüggésbe helyezése.

Ezek a feladatok sok olyan jellegzetes feladat általánosítása, amelyekről valószínűsíthető, hogy a könyvtári adatok és könyvtári adatbázisok használói végrehajtják őket. A modellben meghatározzák a használói feladatok eseteit is, amelyek egy sor felhasználói keresést szemléltetnek, és megmutatják a modell elemeinek alkalmazását a használói feladatok teljesítésben [12]. Például a megtalálás feladat legelső esete a következő:

„Megtalálni egy mű kifejezési formáinak minden megjelenési formáját – kereséssel, a művel, vagy egyik kifejezési formájával vagy megjelenési formájával összefüggő cím felhasználásával” [12].

Valós körülmények között nem csak annyi eset fordulhat elő, mint amennyit a Könyvtári referenciamodellben szemléltettek. Minden alkalmazás a modellben nem szereplő eseteket a saját maga számára meg tudja határozni.

4. Kapcsolatok más modellel

Az IFLA könyvtári referenciamodell és a három FR modell közötti kapcsolat egyértelmű, mivel az új modell az FRBR, a FRAD és a FRSAD modellekből származik, de azoktól különálló. Az IFLA LRM-re való átállás megkönnyítése érdekében 2017-ben létrehozták Az átállást könnyítő megfeleltetések: az FRBR-ban, a FRAD-ban és az FRSAD-ban megtalálható használói feladatok, entitások, ismérvek és kapcsolatok megfeleltetése az IFLA könyvtári referenciamodellben található megfelelőikkel című dokumentumot. Ez egy egyszeri kísérő dokumentum, amely az IFLA könyvtári referenciamodell megértéséhez nem szükséges, éppen ezért a továbbiakban nem is fogják frissíteni.

Az IFLA LRM, egy olyan modell, amely a könyvtári közösségtől származik és a könyvtári adatok szolgáltatásban áll. Nem kívánja korlátozni más kulturális örökséget kezelő szervezetet abban, hogy a számukra és az általuk használt adatok számára releváns fogalmakat deklaráljanak. Az IFLA könyvtári referenciamodell megfelelő és szükséges kiindulópontja lehet a közösségek közötti bármely közös tevékenységnek, bármilyen közös modell kifejlesztésének.

5. Összegzés

A fentiek alapján látható, hogy az IFLA könyvtári referenciamodell egy magas szinten általánosított modell, amely csak a legfontosabb elemeket emeli ki és helyezi el logikai összefüggésük szerint. Jelen cikk elméleti oldalról közelítve az LRM-ben megtalálható elemeket mutatta be, nevezetesen az entitásokat, az entitások ismérveit, az entitások közötti kapcsolatokat és a felhasználói feladatokat. A cikk folytatásában egy a valóságban is létező rekordon keresztül kerülnek ismertetésre ezek az elemek és a közöttük lévő kapcsolatok.

Irodalom és hivatkozások

- [1] Dancs Sz.: „RDA reborn” – a könyvtári referenciamodell és az átalakuló RDA – 1. rész: Bevezetés az IFLA LRM-be = Tudományos műszaki tájékoztatás, 65. évf. 3. sz. 2018. p. 141-152. - <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/2220/10348> [utolsó megtekintés: 2021. 06. 23.]
- [2] Dancs Sz.: „RDA reborn” – a könyvtári referenciamodell és az átalakuló RDA – 2. rész: A 3R pro-jekt, avagy az RDA megújulása = Tudományos műszaki tájékoztatás, 65. évf. 4. sz. 2018. p. 228-234. - <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/2673/10346> [utolsó megtekintés: 2021. 06. 23.]
- [3] Dudás A.: Az FRBR új, szisztematizált változata: Az IFLA Könyvtári referenciamodell (IFLA-Library Reference Model - LRM) = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 26. évf. 7. sz. 2017. p. 3-14. - https://epa.oszk.hu/01300/01367/00292/pdf/EPA01367_3K_2017_07_003-014.pdf [utolsó megtekintés: 2021. 06. 23.]
- [4] Riva P., Le Boeuf P., Žumer M.: IFLA könyvtári referencia modell. Budapest, OSZK, 2018. 99 p. - https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712-hu.pdf [utolsó megtekintés: 2021. 06. 23.]

- [5] IFLA könyvtári referencia modell. p. 9
- [6] IFLA könyvtári referencia modell. p. 15.
- [7] IFLA könyvtári referencia modell p. 13
- [8] IFLA könyvtári referencia modell. p. 16.
- [9] IFLA könyvtári referencia modell. p. 33-34.
- [10] IFLA könyvtári referencia modell. p. 34.
- [11] IFLA könyvtári referencia modell. p. 89.
- [12] IFLA könyvtári referencia modell. p. 61.
- [13] IFLA könyvtári referencia modell. p. 94.

Beérkezett: 2021. augusztus 8.

Némethi-Takács Margit

egyetemi adjunktus

DE Könyvtár- és Információtudományi Tanszék

E-mail: takacs.margit@arts.unideb.hu